

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΑΣΚΗΣΗΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΑΕΙ (16/05 – 15/07/2022)

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΡΙΑ : ΜΑΡΙΕΤΤΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΕΛΟΣ ΔΣ, ΕΜΠΕΙΡΟΓΝΩΜΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Τίτλος : «*Ελληνικές Υπηρεσίες Πληροφοριών :
Ιστορία, Μέλλον και Κουλτούρα Πληροφόρησης*»

ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ : ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΣΚΑΡΑ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ, ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ : ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΛΕΒΙΖΟΣ , ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ε.α.

ΜΕΛΟΣ ΔΣ

Αθήνα, 6 Ιουλίου 2022

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	3
Ιστορική Αναδρομή.....	5
Τιμα, Ocalan & 17 Νοέμβρη: 3 υποθέσεις που έφεραν στο προσκήνιο την ΕΥΠ.....	8
Τιμα.....	8
Υπόθεση Ocalan.....	9
17 Νοέμβρη.....	10
Ελληνική Κουλτούρα Πληροφόρησης: Πραγματικότητα ή Όνειρο;.....	11
Συμπεράσματα.....	14
Βιβλιογραφία.....	16

“Η βασική αιτία που ο φωτισμένος ηγεμόνας και ο σοφός στρατηγός βγαίνουν πάντα νικητές και που τα κατορθώματά τους ξεπερνούν αυτά των απλών ανθρώπων, είναι η εκ των προτέρων γνώση της κατάστασης του εχθρού. [...]
Προσπαθήστε με κάθε τρόπο να αντλείτε πληροφορίες.”

~Sun Tzu

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα, οι Υπηρεσίες Πληροφοριών ανήκουν στις κρισιμότερες γραφειοκρατίες ενός κράτους, καθώς προσφέρουν γνώση, άρα προσφέρουν ισχύ, αφού η γνώση είναι άκρως απαραίτητη για να είναι αποτελεσματική η χρήση ισχύος. Στο άναρχο, ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα οι Υπηρεσίες Πληροφοριών είναι ζωτικής σημασίας στην προσπάθεια να ξεπεραστεί η “ομίχλη του πολέμου”, αλλά και η ομίχλη της σύγχρονης πραγματικότητας, η οποία χαρακτηρίζεται από όλο περισσότερες και πιο περίπλοκες απειλές, όπως οι κυβερνοεπιθέσεις, η τρομοκρατία, η μετανάστευση και η εργαλειοποίηση αυτής, η περιβαλλοντική κρίση, η διασπορά βιολογικών όπλων, το λαθρεμπόριο.

Σε παγκόσμιο επίπεδο οι Υπηρεσίες Πληροφοριών συμβάλλουν στο ύψιστο αγαθό της εθνικής ασφάλειας, έχοντας τους εξής τέσσερις θεμελιώδεις σκοπούς:

- i. Αποφυγή στρατηγικού αιφνιδιασμού
- ii. Υποστήριξη της διαδικασίας λήψης αποφάσεων μέσω της συλλογής, ανάλυσης, επεξεργασίας και διανομής των πληροφοριών
- iii. Εξουδετέρωση των ενεργειών εχθρικών Υπηρεσιών Πληροφοριών μέσω της Αντι-πληροφόρησης (Counter-intelligence)
- iv. Παροχή μακροπρόθεσμης γνώσης, λειτουργώντας ως θεσμική μνήμη

Σε αυτό το πλαίσιο, γίνεται αντιληπτό το γεγονός, ότι η Ελλάδα, αποτελώντας το σταυροδρόμι τριών διαφορετικών ηπείρων, διαφορετικών πολιτισμών, διαφορετικών θρησκειών αλλά και διαφορετικών απειλών, έχει κληθεί και καλείται να αντιμετωπίσει πληθώρα απειλών κατά της εθνικής της ασφάλειας και κατά των

εθνικών της συμφερόντων. Γι' αυτό, η Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών, ο κύριος μηχανισμός, ο οποίος είναι επιφορτισμένος με τη συλλογή, την ανάλυση και την επεξεργασία πληροφοριών, σε συνεργασία με εθνικά και διεθνή όργανα, που θα αναλυθούν παρακάτω, έχει αναλάβει το πολύπλευρο έργο της ελληνικής πληροφόρησης, η οποία δεν είναι μία δραστηριότητα που έχει αναπτυχθεί τους τελευταίους αιώνες στη χώρα μας, αφού υπάρχουν ιστορικές αναφορές για τη δράση κατασκόπων ήδη από την Κλασική Περίοδο. Συγκεκριμένα, ο θεσμός της "προξενίας" ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένος κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου, με χαρακτηριστική περίπτωση τον Αλκιβιάδη, ο οποίος ξεκίνησε τη σταδιοδρομία του ως πρόξενος της Αθήνας, αλλά στη συνέχεια συμάχησε με τους Σπαρτιάτες οι οποίοι, όπως αναφέρει ο Θουκυδίδης, "αναθάρρησαν πολύ μετά από τα όσα τους ανέπτυξε με τόσες λεπτομέρειες, γιατί πίστευαν ότι τα άκουσαν από τον άνθρωπο που τα ήξερε καλύτερα από κάθε άλλον" [6.93.1], τονίζοντας έτσι την επιρροή που έχει η πληροφόρηση στην εξέλιξη των γεγονότων.

Ωστόσο, η Πληροφόρηση [Intelligence < intelligere < inter (=ανάμεσα) + legere (διαβάζω)], έννοια δυναμική, αφού έχει προσαρμοστεί στα σύγχρονα δεδομένα αξιοποιώντας όλες τις τεχνολογικές ανακαλύψεις, όπως τα drones και τα εξελιγμένα συστήματα παρακολούθησης, αλλά και ταυτόχρονα στατική, καθώς οι παραδοσιακές μέθοδοι συλλογής πληροφοριών, όπως οι μυστικοί πράκτορες και οι πληροφοριοδότες, δεν έχουν εκλείψει, κρίνεται αναγκαίο, ιδιαίτερα στην Ελλάδα να εκσυγχρονισθεί, να μεταρρυθμισθεί. Αδιαφιλονίκητη προϋπόθεση προκειμένου να υλοποιηθεί η συγκεκριμένη μεταρρύθμιση των Ελληνικών Υπηρεσιών Πληροφοριών αποτελεί η ανάπτυξη Κουλτούρας Πληροφόρησης στην Ελλάδα, η οποία θα διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο στη μεταμόρφωση του Ελληνικού Συστήματος Πληροφόρησης.

Σε αυτό το σημείο απαραίτητη κρίνεται η αποσαφήνιση των όρων "Πληροφόρηση" και "Κουλτούρα Πληροφόρησης", οι οποίοι θα αναλυθούν περαιτέρω, με βάση τα ελληνικά δεδομένα, στη συνέχεια.

Ο όρος "Πληροφόρηση" αναφέρεται στη διαδικασία συλλογής, ανάλυσης και διανομής ακατέργαστων και επεξεργασμένων πληροφοριών, με σκοπό την ενημέρωση της ηγεσίας για τη χάραξη πολιτικής που αφορά στα εθνικά συμφέροντα,

την ασφάλεια και την αντιμετώπιση των πραγματικών ή δυνητικών απειλών και προκλήσεων.

Ο όρος “Κουλτούρα Πληροφόρησης” (“Intelligence Culture”) αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο η κρατική δομή, αλλά και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, αντιλαμβάνονται την έννοια και τη σημασία της πληροφόρησης, κατά πόσο την εμπιστεύονται αλλά και κατά πόσο βασίζονται σε αυτή για την προώθηση των συμφερόντων και της ασφάλειας της χώρας.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Στην Ελλάδα η πρώτη απόπειρα δημιουργίας ενός θεσμικού οργάνου που θα ειδικευόταν στη συλλογή πληροφοριών εντοπίζεται το 1925, όταν συστάθηκε η Γενική Υπηρεσία Ασφάλειας του Κράτους με βασική αποστολή την κρατική ασφάλεια της χώρας. Από το 1925 μέχρι και το 1953, κατά τη διάρκεια, λοιπόν, του Μεσοπολέμου και του Β’ Παγκοσμίου Πολέμου, ο τομέας των πληροφοριών επικεντρώθηκε κυρίως στην προστασία και στη συλλογή δεδομένων στρατιωτικού περιεχομένου.

Η κινητήριος ώθηση για την Ελληνική Πληροφόρηση δόθηκε το 1953, όταν επί Πρωθυπουργίας Αλέξανδρου Παπάγου ιδρύεται, σύμφωνα με τα πρότυπα της Central Intelligence Agency (CIA) των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, με ad hoc νομοθετικό διάταγμα η Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών Ελλάδος (ΚΥΠΕ) με στόχο την εθνική και δημόσια ασφάλεια αλλά και την ασφάλεια των Ενόπλων Δυνάμεων, η οποία υπαγόταν στον Πρωθυπουργό, ενώ αποτέλεσε τη θεμελιακή βάση για τη σημερινή Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών (ΕΥΠ). Μέχρι το 1974, η ΚΥΠΕ επικεντρώθηκε στην αντιμετώπιση και την εξουδετέρωση των κομμουνιστικών θυλάκων στο εσωτερικό της χώρας με τους δύο επικεφαλής του Πραξικοπήματος των Συνταγματάρχων, τον Γεώργιο Παπαδόπουλο και τον Νικόλαο Μακαρέζο, να έχουν αναλάβει σημαντικές θέσεις στην ΚΥΠΕ, η οποία κατά τη διάρκεια της Επταετούς Δικτατορίας αναδείχθηκε σε έναν από τους κυρίαρχους υποστηρικτές του Καθεστώτος.

Επόμενη ημερομηνία σταθμός σε αυτή την ιστορική αναδρομή είναι το έτος 1986, όταν με τον Νόμο 1645/1986 η ΚΥΠΕ μετονομάζεται σε Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών (ΕΥΠ) αποτελώντας πλέον “αυτοτελή δημόσια πολιτική υπηρεσία”, η

οποία υπάγεται στον Πρωθυπουργό και σε εναρμόνιση με τα διεθνή πρότυπα έχει ως αρμοδιότητες τη “συλλογή, επεξεργασία και διανομή στις αρμόδιες αρχές των πληροφοριών που αφορούν την εθνική ασφάλεια της χώρας, την αντιμετώπιση της κατασκοπευτικής σε βάρος της χώρας δραστηριότητας ξένων οργάνων πληροφοριών και τον συντονισμό, στα πλαίσια των αποφάσεων, του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας, και του Πρωθυπουργού, των δραστηριοτήτων, όλων των υπηρεσιών πληροφοριών και ασφαλείας του Κράτους στον τομέα της συλλογής και διάθεσης των πληροφοριών που έχουν σχέση με τα αντικείμενα αρμοδιότητάς της”. Η μεταρρύθμιση της Ελληνικής Πληροφόρησης που έλαβε χώρα το 1986 διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο για την εξέλιξη του κλάδου και της υπηρεσίας, καθώς, εκτός από το γεγονός ότι για πρώτη φορά καθορίστηκαν ρητά και με ακρίβεια οι αρμοδιότητες και οι στόχοι της ΕΥΠ, επιδιώχθηκε η μείωση του στρατιωτικού προσωπικού στην ΕΥΠ και θεσπίστηκε ο διορισμός μόνιμου πολιτικού και επιστημονικού πολιτικού προσωπικού. Αυτή η προσπάθεια “αποστρατιωτικοποίησης” της ΕΥΠ είναι χαρακτηριστικό ότι συνέβη υπό τον πρώτο Διοικητή της Υπηρεσίας, ο οποίος δεν είχε ακολουθήσει στρατιωτική σταδιοδρομία· τον Κωνσταντίνο Τσίμα, στενό συνεργάτη του Ανδρέα Παπανδρέου και ενεργό πολιτικό.

Η “αποστρατιωτικοποίηση” και η ταυτόχρονη “πολιτικοποίηση” της ΕΥΠ στην αρχή κινήθηκε με αργούς ρυθμούς κυρίως λόγω της κομματικής πατρωνίας που ταλάνιζε το Ελληνικό Δημόσιο αλλά και λόγω της ανυπαρξίας επαρκώς εκπαιδευμένου πολιτικού προσωπικού σε θέματα πληροφόρησης, εθνικής ασφάλειας και των απαραίτητων τεχνολογιών. Ωστόσο, μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και του κομμουνισμού οι Υπηρεσίες Πληροφοριών παγκοσμίως βίωσαν μία κρίση ταυτότητας, με πολλούς να υποστηρίζουν πως δεν υπάρχει λόγος ύπαρξης Υπηρεσιών Πληροφοριών. Δέκα χρόνια αργότερα, όμως, μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, οι Υπηρεσίες Πληροφοριών απέκτησαν έναν νέο στόχο, τη διεθνή τρομοκρατία, εξέλιξη που ανέδειξε τον ρόλο και τη σημασία τους. Μέσα σε αυτές τις διεθνείς συνθήκες, η ΕΥΠ αναδιοργανώθηκε για δεύτερη φορά από τον δεύτερο μη-στρατιωτικό Διοικητή της, τον Παύλο Αποστολίδη, ο οποίος ενέτεινε τις προσπάθειες για τη μείωση του στρατιωτικού προσωπικού, με τις πρώτες δημόσιες προκηρύξεις για προσλήψεις πολιτικού προσωπικού το 2000, και συνέβαλε στην εξωστρέφεια της ΕΥΠ επιδιώκοντας τη στενότερη συνεργασία τόσο σε επίπεδο εσωτερικού, με το Υπουργείο Εξωτερικών, όσο και σε επίπεδο εξωτερικού, με Ξένες Υπηρεσίες

Πληροφοριών, ενώ παράλληλα μέσω των συχνών συνεντεύξεών του προώθησε τη σημασία της διαφάνειας και την ανάγκη για πιο ανοιχτή επικοινωνία με το ευρύ κοινό.

Το 2008 ο Νόμος 1645/1986 αντικαθίσταται από τον Νόμο 3649/2008, ο οποίος εξειδικεύει τις διατάξεις της μέχρι τότε ισχύουσας νομοθεσίας, ενώ διέπει μέχρι και σήμερα τη λειτουργία της ΕΥΠ.

Την ΕΥΠ στο έργο της συνεπικουρούν, μεταξύ άλλων:

- Ο Κλάδος Στρατιωτικών Πληροφοριών (Κλάδος Ε΄) του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας (ΓΕΕΘΑ), ο οποίος είναι το αρμόδιο όργανο του ΓΕΕΘΑ για την ασφάλεια των Ενόπλων Δυνάμεων, τις επικοινωνίες, τα ηλεκτρονικά συστήματα, την πληροφορική και γενικά τις τεχνολογίες πληροφοριών, συμπεριλαμβανομένων και των κρυπτογραφικών μέσων, τη συλλογή και επεξεργασία των στρατιωτικών πληροφοριών, καθώς και την εκπαίδευση και γενικά τον χειρισμό του προσωπικού πληροφοριών, προς υποστήριξη των αναγκών της Εθνικής Άμυνας σε Εθνικό και Συμμαχικό πλαίσιο.
- Η Γενική Διεύθυνση Κυβερνοασφάλειας, η οποία καταρτίζοντας την Εθνική Στρατηγική Κυβερνοασφάλειας, καθορίζει τους στρατηγικούς στόχους, τις προτεραιότητες και τα μέτρα πολιτικής και κανονιστικής ρύθμισης, με σκοπό την εξασφάλιση υψηλού επιπέδου ασφάλειας για τα συστήματα τηλεπικοινωνιών και πληροφορικής σε εθνικό επίπεδο.
- Οι Διευθύνσεις Πληροφοριών όλων των Ενόπλων Δυνάμεων (Στρατός Ήρας, Πολεμικό Ναυτικό, Πολεμική Αεροπορία, Λιμενικό Σώμα, Ελληνική Αστυνομία) .

Η στενή συνεργασία της με τους παραπάνω θεσμούς, διευκολύνει την “υπαγωγή της ΕΥΠ σε περίοδο πολέμου [...] στον Αρχηγό ΓΕΕΘΑ, λειτουργώντας ως η κεντρική υπηρεσία διαχείρισης πληροφοριών της Χώρας” (Ν3649/2008).

ΙΜΙΑ, OCALAN & 17 ΝΟΕΜΒΡΗ: 3 ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΦΕΡΑΝ ΣΤΟ ΠΡΟΣΚΗΝΙΟ ΤΗΝ ΕΥΠ

Ίμια

Δεκέμβριος 1995: η κρίση των Ιμίων ξεκινά, όταν το τουρκικό φορτηγό πλοίο “Φιγκέν Ακάτ” προσαράζει στην Ανατολική Ίμια και δεν δέχεται τη βοήθεια των Ελληνικών Αρχών, υποστηρίζοντας πως βρίσκεται σε περιοχή τουρκικής κυριαρχίας. Η Τουρκία, εκμεταλλεζόμενη τα γεγονότα αμφισβητεί ρητά την ελληνική κυριαρχία στα Ίμια, με την Ελλάδα να καθυστερεί να απαντήσει. Σε μία από τις δύο νησίδες τοποθετείται η ελληνική σημαία, η οποία υποστέλλεται από Τούρκους δημοσιογράφους που τοποθετούν την τουρκική σημαία, η οποία τελικά υποστέλλεται από Έλληνες βατραχανθρώπους, οι οποίοι υψώνουν τη γαλανόλευκη. Η κρίση αποκλιμακώνεται έπειτα από την παρέμβαση των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής.

Τα ερωτήματα που εγείρονται για εκείνη την περίοδο είναι πολλά, αλλά αυτό που είναι βέβαιο είναι το ότι η ΕΥΠ, μέσω υποκλοπών συνομιλιών Τούρκων αξιωματικών, γνώριζε πως οι τουρκικές δυνάμεις είχαν σχεδιάσει απόβαση σε έναν από τους βράχους των Ιμίων, πριν το σχέδιο γίνει πραγματικότητα. Ο Διοικητής της ΕΥΠ Ναύαρχος Βασιλακόπουλος, έχοντας ενημερωθεί για τους τουρκικούς σχεδιασμούς, επιχείρησε να μεταβιβάσει τις κρίσιμες πληροφορίες στον Πρωθυπουργό, Κώστα Σημίτη, με τον τελευταίο παρ’ όλ’ αυτά να καθυστερεί με επιδεικτικό τρόπο να δεχτεί τον επικεφαλής της ΕΥΠ.

Γιατί, όμως, ενώ η ΕΥΠ είχε δράσει με υποδειγματικό τρόπο, η πολιτική ηγεσία δεν δέχτηκε να συνδιαλεχθεί με τον Ναύαρχο Βασιλακόπουλο; Ο Κωνσταντίνος Σημίτης κλήθηκε τις πρώτες στιγμές της Πρωθυπουργίας του να αντιμετωπίσει μία από τις πλέον εντονότερες κρίσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Όντας άνθρωπος που επιθυμούσε να διαφοροποιηθεί από τον προκάτοχό του Ανδρέα Παπανδρέου, ο Κ. Σημίτης δεν ήταν δεκτικός στις συνομιλίες με στρατιωτικούς και αξιωματούχους της ΕΥΠ, τους οποίους, άλλωστε, υποπευόταν και θεωρούσε αναξιόπιστους. Η ΕΥΠ απέτυχε να πλησιάσει την πολιτική ηγεσία και η πολιτική ηγεσία απέτυχε να εμπιστευθεί ένα από τα αναπόσπαστα κομμάτια του μηχανισμού προασπίσεως των εθνικών συμφερόντων και της εθνικής ασφάλειας, αποδεικνύοντας πως στην Ελλάδα δεν έχει δημιουργηθεί η αναγκαία κουλτούρα πληροφόρησης, με αποτέλεσμα οι

πολιτικοί να μην δέχονται, ακόμη και σε τόσο κρίσιμες ώρες, τη συνεισφορά της ΕΥΠ, αμφισβητώντας τόσο τις ικανότητες του προσωπικού της όσο και την εντιμότητά του, με τον Κ. Σημίτη να υποπτεύεται πως είχαν στηθεί παγίδες από τους κόλπους της ΕΥΠ εναντίον της χώρας και του ιδίου.

Υπόθεση Ocalan

Το 1999, ο Abdullah Ocalan, ηγετική μορφή του ΡΚΚ, εισέρχεται παρανόμως στην Ελλάδα, προκειμένου να μην πέσει στα χέρια των Τουρκικών Αρχών. Η ΕΥΠ αποφασίζει να τον μεταφέρει με τη συνοδεία του υπαλλήλου της Σάββα Καλεντερίδη στην Ελληνική Πρεσβεία στο Ναϊρόμπι και από εκεί στη Νότιο Αφρική. Όμως οι εξελίξεις κατέληξαν σε μία από τις μεγαλύτερες αποτυχίες της ΕΥΠ. Ο Έλληνας Πρέσβης στην Κένυα, Γεώργιος Κωστούλας, και ο Σ. Καλεντερίδης κλήθηκαν σε ανάκριση από τους Κενυάτες, και λόγω της πίεσης που ασκείτο στην Αθήνα, το Υπουργείο Εξωτερικών έδωσε σαφείς οδηγίες στον Σ. Καλεντερίδη να απομακρύνει τον Ocalan από την Πρεσβεία. Ο υπάλληλος, ωστόσο, της ΕΥΠ δεν υπακούει την εντολή. Το αποτέλεσμα της διαμορφωθείσας καταστάσεως ήταν ο διεθνής διασυρμός της ΕΥΠ, αφού μετά από πρόταση των Κενυατών, ξεκινά η μεταφορά του Ocalan στο αεροδρόμιο της πρωτεύουσας, στο οποίο είχαν εισέλθει Τούρκοι πράκτορες, που απήγαγαν τον Ocalan και τον μετέφεραν στην Τουρκία, όπου και καταδικάστηκε αρχικά σε θάνατο με την ποινή να μετατρέπεται αργότερα σε ισόβια κάθειρξη.

Η ΕΥΠ και το προσωπικό της αποδείχθηκαν κατώτεροι των περιστάσεων, καθιστώντας ορατές τις ελλείψεις σε γνώσεις, στον σχεδιασμό και στις δικλείδες ασφαλείας. Οι εμπλεκόμενοι στην υπόθεση δεν κατάφεραν να κρατήσουν μυστική τη βοήθεια που προσφέρθηκε στον αρχηγό του ΡΚΚ, ενώ έδωσαν πολύ μικρή προσοχή στην ασφάλεια των επικοινωνιών, με τις συνομιλίες μεταξύ Αθήνας και Σ. Καλεντερίδη να γίνονται από απλά κινητά τηλέφωνα, τα οποία πολύ εύκολα μπορούσαν να πέσουν θύματα υποκλοπής. Επιπλέον, οι ενέργειες των πρωταγωνιστών της υποθέσεως έπαιξαν κυρίαρχο ρόλο στην έκβασή της, καθώς η όλη επιχείρηση τέθηκε σε κίνδυνο, κυρίως όμως κατέδειξε με τον πιο εμφανικό τρόπο την απουσία ελέγχου στους εσωτερικούς κόλπους της ΕΥΠ. Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτή η ελλειμματική εκπαίδευση και εξειδίκευση του προσωπικού της ΕΥΠ εκείνη την εποχή, αλλά και η ταυτόχρονη αδυναμία των ανώτερων αξιωματούχων να ασκήσουν τον απαιτούμενο έλεγχο στους υφιστάμενούς τους, με

ενδεικτική απόδειξη αυτής της αδυναμίας να είναι το ότι, ενώ ο Σ. Καλεντερίδης είχε επαφές με τον Ocalan ήδη από το 1998 και ενώ υπήρχαν πληροφορίες για κάποιον υπάλληλο της ΕΥΠ ο οποίος δυνητικά μπορούσε να δράσει θέτοντας σε κίνδυνο τα εθνικά συμφέροντα, η διοίκηση της ΕΥΠ δεν έδωσε τη δέουσα προσοχή με αποτέλεσμα να αναδειχθεί μία ακόμη αδυναμία της Υπηρεσίας η έλλειψη ικανού μηχανισμού εσωτερικής επίβλεψης.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί, για λόγους πληρότητας της εργασίας, ότι μετά την επιστροφή στην Αθήνα των προσώπων που ενεπλάκησαν στην υπόθεση, διατάχθηκε από την Στρατιωτική Υπηρεσία η διενέργεια Ένορκης Διοικητικής Εξέτασης (ΕΔΕ) για να διαπιστωθεί το νόμιμο των ενεργειών του Σ. Καλεντερίδη. Σύμφωνα με το πόρισμα της ΕΔΕ ο υπάλληλος της ΕΥΠ δεν είχε προβεί σε παράνομες ή καταχρηστικές ενέργειες.

Το γεγονός ότι μέχρι και σήμερα, 23 χρόνια μετά, η υπόθεση Οτσαλάν καλύπτεται από ένα πέπλο αντικρουόμενων απόψεων σχετικά με το τι ακριβώς εκτυλίχθηκε εκείνες τις ημέρες στην πρωτεύουσα την Κένυα, καταδεικνύει την έλλειψη κουλτούρας πληροφόρησης στην Ελλάδα, καθώς η ελληνική πολιτική ηγεσία δεν κατάφερε, για μία ακόμη φορά, να συνεργαστεί εποικοδομητικά με την ΕΥΠ με αποτέλεσμα να μην μπορέσει να διαχειρισθεί μια κρίση η οποία ήταν άμεσα συνδεδεμένη με την ελληνική πληροφόρηση.

17 Νοέμβρη

Παρά τις δύο προηγούμενες περιπτώσεις, οι οποίες τόνισαν τις αδυναμίες του οικοδομήματος της ΕΥΠ, η επιχείρηση εξιχνίασης της τρομοκρατικής οργάνωσης “17 Νοέμβρη” αποτελεί μία από τις επιτυχίες της Υπηρεσίας, η οποία στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, με Διοικητή τον Παύλο Αποστολίδη, είχε εισέλθει σε μία νέα εποχή.

2002: η σύλληψη του Σάββα Ξηρού, μέλους της 17N, είναι η αρχή του τέλους της οργάνωσης. Οι Ελληνικές Αρχές συλλαμβάνουν και καταδικάζουν δεκατέσσερα μέλη της 17N για 23 δολοφονίες, μεταξύ των οποίων και για τις δολοφονίες ανώτατων αξιωματούχων και αξιωματικών των Ηνωμένων Πολιτειών και της Μεγάλης Βρετανίας.

Πολλοί στην Ελλάδα εκείνη την περίοδο υποστήριζαν πως η εξάρθρωση της 17N επετεύχθη κυρίως λόγω της συμβολής των Βρετανικών Υπηρεσιών Πληροφοριών.

Είναι γεγονός πως τόσο οι Βρετανικές όσο και οι Αμερικανικές Υπηρεσίες Πληροφοριών βοήθησαν σε μεγάλο βαθμό την ΕΥΠ με την παροχή εξειδικευμένου προσωπικού για την επεξεργασία και την ανάλυση των χιλιάδων εγγράφων που σχετίζονταν με τη δράση και τα μέλη της 17N. Ωστόσο, η ΕΥΠ, υπό την ηγεσία του δεύτερου μη-ένστολου Διοικητή της, χαρακτηριζόταν πλέον από τις προσπάθειες του Π. Αποστολίδη για περισσότερη εξωστρέφεια. Έτσι, λόγω αυτών των επιτυχών προσπαθειών του Π. Αποστολίδη, κατέστη δυνατή η συνεργασία της ΕΥΠ με την Βρετανική ΜΙ6 και την Αμερικανική CIA και από κοινού με την Αντιτρομοκρατική προχώρησαν στον εντοπισμό της ηγεσίας της 17N. Όπως, άλλωστε, δήλωσε ο John Kyriakou, αξιωματούχος της CIA και απεσταλμένος στην Αθήνα για θέματα αντιτρομοκρατίας, “The Greeks caught 17N!”, χωρίς να αφήσει περιθώρια αμφισβήτησης του νευραλγικού ρόλου που διαδραμάτισαν η ΕΥΠ και οι Ελληνικές Αρχές, στη διαλεύκανση μιας υπόθεσης που δεν στιγματίσε μόνο τη χώρα μας αλλά και δύο από του ισχυρότερους παίκτες του διεθνούς συστήματος, τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Μεγάλη Βρετανία.

Στην επιχείρηση εξάρθρωσης της 17 Νοέμβρη παρατηρήθηκαν τα πρώτα θετικά δείγματα κουλτούρας πληροφόρησης στην Ελλάδα, αφού ο ρόλος που έπαιξε η ΕΥΠ υπήρξε εξαιρετικά σημαντικός, ενώ σημαντικό ήταν το γεγονός πως η Υπηρεσία συνεργάστηκε εποικοδομητικά όχι μόνο με υπηρεσίες του εξωτερικού αλλά και του εσωτερικού, συγκεκριμένα με την Αντιτρομοκρατική Υπηρεσία της Ελληνικής Αστυνομίας, θέτοντας έτσι τις βάσεις για την στη συνέχεια στενότερη συνεργασία με τους φορείς του εσωτερικού, οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για την ελληνική πληροφόρηση.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ: ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ Ή ΟΝΕΙΡΟ;

Από τις τρεις περιπτώσιολογικές μελέτες αποδεικνύεται μία αρνητική για τη χώρα μας πραγματικότητα: η απουσία μιας ολοκληρωμένης, συνεκτικά δομημένης ελληνικής κουλτούρας πληροφόρησης.

Ένα ενδεικτικό παράδειγμα χώρας με εξελιγμένη κουλτούρα πληροφόρησης αποτελούν οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής στις οποίες λειτουργούν δεκαοκτώ υπηρεσίες πληροφοριών, γεγονός το οποίο τονίζει τον ουσιώδη ρόλο που διαδραματίζουν οι πληροφορίες στην άσκηση πολιτικής. Παράλληλα, εντοπίζεται μία

έντονα δραστήρια ακαδημαϊκή κοινότητα, η οποία σε συνεργασία και υπό την αιγίδα της Αμερικανικής Κοινότητας Πληροφόρησης (Intelligence Community)¹ διοργανώνει συνέδρια και επιμελείται επιστημονικών περιοδικών, τα οποία ασχολούνται με τον κλάδο της πληροφόρησης. Από τη δεκαετία του 1980, η πληροφόρηση θεωρείται ακαδημαϊκό αντικείμενο, προωθώντας έτσι τη δημιουργία και τη λειτουργία τμημάτων πληροφόρησης σε πανεπιστήμια (Intelligence Studies), κάτι το οποίο ενισχύει τον τομέα διαμορφώνοντας το απαραίτητο έμπυχο δυναμικό, που στο μέλλον θα στελεχώσει τις Υπηρεσίες Πληροφοριών. Τέλος, μετά από 25-30 χρόνια έγγραφα των υπηρεσιών πληροφόρησης αποχαρακτηρίζονται, με το ευρύ κοινό να έχει πρόσβαση σε αυτά μέσω επίσημων ιστοσελίδων του κράτους.

Στην Ελλάδα δεν έχει αναπτυχθεί, ακόμη, παρόμοια κουλτούρα πληροφόρησης. Παρά τις διαφορετικές καταβολές που έχει η Ελλάδα από άλλα κράτη, όπως οι ΗΠΑ και το Ισραήλ, που δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην πληροφόρηση λόγω του γεωπολιτικού περιβάλλοντος στο οποίο σαν χώρα δραστηριοποιούμαστε κρίνεται επιτακτική η προσπάθεια γέννησης εθνικής κουλτούρας πληροφόρησης, η οποία θα συμβάλει όχι μόνο στον εκσυγχρονισμό της ΕΥΠ αλλά και στην περισσότερο επικοινωνιακή συνεργασία της τόσο με την πολιτική ηγεσία, φορείς του εσωτερικού, όσο και με αντίστοιχες υπηρεσίες τους εξωτερικού. Αναλυτικότερα, ιδιαίτερα αποτελεσματική θα ήταν η ίδρυση ενός πανεπιστημιακού τμήματος, σε προπτυχιακό ή μεταπτυχιακό επίπεδο, το οποίο να αφορά το αντικείμενο της πληροφόρησης και να αναφέρεται τόσο στα μέλη των ενόπλων δυνάμεων όσο και σε ανθρώπους που θα ειδικευτούν ώστε να αναλάβουν θέσεις πολιτικού προσωπικού. Μέσω της πανεπιστημιακής κατάρτισης του προσωπικού της, η ΕΥΠ θα στελεχωθεί με άτομα τα οποία θα έχουν τις αναγκαίες γνώσεις, προκειμένου να συνδυάσουν τη θεωρία με την πράξη και ταυτόχρονα να δράσουν βάσει των κείμενων νόμων, προστατεύοντας, έτσι, την εθνική ασφάλεια αλλά και το κράτος δικαίου.

Η ελληνική κοινωνία αντιμετωπίζει με δυσπιστία την έννοια της πληροφόρησης, την οποία πολλές φορές παρερμηνεύει ή και δαιμονοποιεί συνδέοντάς την με την κατασκοπεία του Ψυχρού Πολέμου. Γι' αυτό και μια εντονότερη συνεργασία της ελληνικής κοινότητας πληροφόρησης (ΕΥΠ-Υπουργείο Εθνικής Άμυνας- Υπουργείο Εξωτερικών-Ένοπλες Δυνάμεις-Αστυνομία) με ακαδημαϊκούς που εξειδικεύονται

¹ Η Κοινότητα Πληροφόρησης αποτελείται από τις κρατικές υπηρεσίες και διευθύνσεις που είναι υπεύθυνες για τον τομέα της πληροφόρησης.

στην πληροφόρηση θα είχε θετικά αποτελέσματα τόσο στην ομαλότερη λειτουργία της ΕΥΠ όσο και στην αντίληψη της ελληνικής κοινωνίας περί πληροφόρησης, αφού οι ακαδημαϊκοί, φύσει και θέσει, μπορούν να επηρεάσουν τους πολίτες καταδεικνύοντάς τους το νευραλγικό ρόλο της πληροφόρησης φύσει, χάρη στην κριτική τους οξύνοια και στην πνευματική τους ωριμότητα και θέσει, λόγω της άμεσης επαφής τους με το κοινωνικό σύνολο. Επιπροσθέτως, στην Ελλάδα δεν υπάρχει κάποιος ιστότοπος ή κάποια υπηρεσία από την οποία να δημοσιοποιούνται τα αποχαρακτηρισμένα έγγραφα της ΕΥΠ. Ο αποχαρακτηρισμός εγγράφων και η δημοσιοποίησή τους λειτουργούν και σαν λογοδοσία, η οποία εκ των υστέρων μπορεί να οδηγήσει σε μεγαλύτερη νομιμοποίηση των δράσεων της ΕΥΠ.

Πρωταγωνιστικό ρόλο στην δημιουργία εθνικής κουλτούρας πληροφόρησης μπορεί να διαδραματίσει και η συνεργασία της ΕΥΠ με τις αντίστοιχες υπηρεσίες πληροφοριών άλλων κρατών, και κυρίως με τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Βορειοατλαντικού Συμφώνου. Υπάρχουν ήδη κάποιες δομές, όπως το Intelligence Analysis Center, το EU Military Staff και το European Satellite Center, τα οποία αποτελούν επίσημους οργανισμούς της ΕΕ, υποστηριζόμενους από το ΝΑΤΟ, στα πλαίσια των οποίων γίνεται ανταλλαγή απόψεων, ιδεών, στρατηγικών πληροφοριών και υλικότεχνικού εξοπλισμού. Η ΕΥΠ συμμετέχει και στο Club de Berne, όπου έρχεται σε επαφή με τους επικεφαλής των υπηρεσιών πληροφοριών των 27 κρατών-μελών της ΕΕ, της Ελβετίας, της Νορβηγίας, των ΗΠΑ και του Ισραήλ, ανταλλάσσοντας σημαντικές πληροφορίες. Η ανταλλαγή των πληροφοριών αυτών μπορούν να προσδώσουν συγκριτικό πλεονέκτημα στην ΕΥΠ, που καλείται να αντιμετωπίσει την τουρκική ΜΙΤ, η οποία έχει επιδοθεί σε έναν ακήρυχτο πόλεμο εναντίον της χώρας μας εργαλειοποιώντας του μεταναστευτικό-προσφυγικό, τοποθετώντας πράκτορες στα νησιά του Αιγαίου και διεισδύοντας οικονομικά, κυρίως σε περιοχές της Βορείου Ελλάδας, μέσω της τουρκικής τράπεζας Ziraat.

Τέλος, στη γέννηση εθνικής κουλτούρας πληροφόρησης θα συνέβαλε η ίδρυση και η λειτουργία Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας, υπό την κατεύθυνση του οποίου οι υπεύθυνοι, για την πληροφόρηση φορείς, θα έχουν τη δυνατότητα να συνεργαστούν, να αξιοποιήσουν το απαραίτητο έμπυχο και τεχνικό υλικό και να είναι σε θέση να χειριστούν, σε συνεννόηση με την πολιτική ηγεσία και άλλους φορείς του εσωτερικού, οποιαδήποτε κρίση προκύψει, βασιζόμενοι στις πολύτιμες πληροφορίες που θα έχουν τύχει της κατάλληλης επεξεργασίας από τις υπηρεσίες πληροφοριών.

Ασφάλεια και πληροφόρηση, λοιπόν, είναι έννοιες αλληλένδετες, οι οποίες, ωστόσο, πρέπει να συνυπάρχουν στα πλαίσια του κράτους δικαίου, με τις υπηρεσίες πληροφοριών να επιτελούν απρόσκοπτα το έργο τους σεβόμενες τη διαφάνεια, τη διάκριση των εξουσιών, την ιδιωτικότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις αξίες της δημοκρατίας, αρχές τις οποίες, στο πλαίσιο της λογοδοσίας των υπηρεσιών πληροφοριών, θα εξασφαλίζει το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ΕΥΠ, καλούμενη να καταστήσει πιο λειτουργική και πιο αποδοτική την ελληνική υψηλή στρατηγική, οφείλει να εκσυγχρονίσει όχι μόνο τον υλικοτεχνικό εξοπλισμό της αλλά και το ανθρώπινο δυναμικό της, επενδύοντας στην μετεκπαίδευσή τους. Ενδεικτική για το επίπεδο των υπαλλήλων της ΕΥΠ είναι η φράση του Π. Αποστολίδη “τα στελέχη της ΕΥΠ [...] ήταν μετρίων ικανοτήτων” .

Απαραίτητη κρίνεται η δημιουργία Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας, το οποίο θα πρέπει να λειτουργεί ως ανεξάρτητο όργανο, που δεν θα αποτελείται μόνο από κυβερνητικούς και κρατικούς δρώντες αλλά και από εκπροσώπους της ακαδημαϊκής κοινότητας, οι οποίοι κατέχουν τα εφόδια να συγκεράσουν τη θεωρία με την πράξη. Μέσω του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας θα καταστεί δυνατός ο καλύτερος συντονισμός των αρμόδιων υπηρεσιών, ενώ ταυτόχρονα θα εδραιωθεί ο κατάλληλος μηχανισμός επίβλεψης των ενεργειών και των αποτελεσμάτων των Ελληνικών Υπηρεσιών Πληροφοριών.

Εξίσου σημαντική για τη βελτίωση της ελληνικής πληροφόρησης κρίνεται η συνεργασία με το εξωτερικό, ενώ μια θετική εξέλιξη για την Ελλάδα αποτελεί η ίδρυση του Joint European Union Intelligence School στα πλαίσια της Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας (PESCO). Συντονιστής του προγράμματος είναι η Ελλάδα, η οποία θα συνεργαστεί με την Κύπρο, με στόχο τη δημιουργία μιας ακαδημίας εκπαίδευσης του στρατιωτικού και πολιτικού προσωπικού που απασχολείται στις υπηρεσίες πληροφοριών και ασφαλείας των κρατών-μελών της ΕΕ.

Ο πολλαπλασιαστικός ισχύος που ονομάζεται “πληροφόρηση” πρέπει και μπορεί να λειτουργήσει ως τέτοιος και στην Ελλάδα, ώστε να καταστεί δυνατή η βέλτιστη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω μιας ελληνικής κουλτούρας πληροφόρησης, η οποία θα προωθεί τα εθνικά συμφέροντα, θα φέρει σε

επαφή τις Ελληνικές Υπηρεσίες Πληροφοριών τόσο με την πολιτική ηγεσία όσο και με την κοινωνία, θα συμβάλει στην εποικοδομητική συνεργασία μεταξύ των υπηρεσιών οι οποίες θα έχουν μία κοινή οπτική, έναν κοινό στόχο, κοινά ιδανικά από τα οποία θα εμφορούνται, και τέλος θα οδηγήσει την ΕΥΠ, την κύρια δομή στην Ελλάδα που είναι επιφορτισμένη με το έργο της συλλογής πληροφοριών, στην αξιοποίηση αυτών των πληροφοριών, οι οποίες αποτελούν ένα από τα κυριότερα εργαλεία που διαθέτει ένα κράτος για την άσκηση τόσο εσωτερικής όσο και εξωτερικής πολιτικής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Nomikos, J. (2004). The Greek Intelligence Service and Post-9/11 Challenges, *Journal of Intelligence History*, 4:2, 75-83, DOI: 10.1080/16161262.2004.10555101. Διαθέσιμο σε:

<https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/16161262.2004.10555101?scroll=top&needAccess=true>

Konstantopoulos, I. & Liaropoulos, N. (2014). Reforming the Greek National Intelligence Service: Untying the Gordian Knot, *Journal of Mediterranean and Balkan Intelligence*, 3, 1. Διαθέσιμο σε:

https://www.academia.edu/7403132/Reforming_the_Greek_National_Intelligence_Service_Untying_the_Gordian_Knot_Journal_of_Mediterranean_and_Balkan_Intelligence_3_1_2014

Nomikos, J. & Liaropoulos, A. (2010). Truly Reforming or Just Responding to Failures? Lessons Learned from the Modernisation of the Greek National Intelligence Service. *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, 5(1), 28–41.

<https://doi.org/10.1080/18335300.2010.9686939>

(n.a.). (2019). Η δράση της ΕΥΠ στα Ίμια: Η κρίσιμη υποκλοπή συνομιλίας του Τούρκου Α/ΓΕΝ με τον ακόλουθο στην Αθήνα - Επανάληψη της ιστορίας θέλει ο Ερντογάν. *Πενταπόσταγμα*. Διαθέσιμο σε:

https://www.pentapostagma.gr/politismos/istoria/6586631_i-drasi-tis-eyp-sta-imia-i-krisimi-ypoklopi-synomilias-toy-toyrkoy/gen

Συνέντευξη Τζον Κυριάκου: “Είναι πολλά που δεν ξέρουμε για την 17N”: Ο πρώην πράκτορας της CIA στις ΙΣΤΟΡΙΕΣ (ΣΚΑΪ, 25/4/18). Διαθέσιμο σε:

<https://www.youtube.com/watch?v=OVikT2mG4pc&t=1639s>

Αποστολίδης, Π. (2007). *Οι υπηρεσίες πληροφοριών στο εθνικό σύστημα ασφαλείας: η περίπτωση της ΕΥΠ*. Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής πολιτικής

Αποστολίδης, Π. (2014). *Μυστική Δράση: Υπηρεσίες Πληροφοριών στην Ελλάδα*. Εκδόσεις: Παπαζήση. Αθήνα.

Γενικό Επιτελείο Στρατού (n.d.). *Αποστολή*. Διαθέσιμο σε:

<http://army.gr/el/organosi/stoiheia-organosis-genikoy-epiteleioy-stratoy/klados/a2-diethynsi-pliroforion-asfaleias-0>

PESCO (n.d.). *Joint EU Intelligence School (JEIS)*. Διαθέσιμο σε :

<https://www.pesco.europa.eu/project/joint-eu-intelligence-school/>

ΝΟΜΟΣ 1645/1986 (Κωδικοποιημένος) - ΦΕΚ Α 132/26.08.1986. Διαθέσιμο σε:

<https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/269904/nomos-1645-1986>

ΝΟΜΟΣ 3649/2008 - ΦΕΚ 39/Α'3. Διαθέσιμο σε:

https://www.dsanet.gr/Epikairothta/Nomothesia/n3649_08.htm

Bilgi, Ş. (2016). Intelligence Cooperation in the European Union: An Impossible Dream? *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace*, 5(1), pp.57–57. doi:10.20991/allazimuth.167342. Διαθέσιμο σε:

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/147477>

Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης (2019). *Κυβερνοασφάλεια*. Available at: <https://mindigital.gr/kyvernoasfaleia>.

Konstantopoulos, I.L. (2017). Democracy and Ethics vs. Intelligence and Security: From WikiLeaks to Snowden. In: Bitros, G., Kyriazis, N. (eds) *Democracy and an Open-Economy World Order*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-52168-8_1